

Oponentský posudek

disertační práce Mgr. Milana Vojáčka

„VELKOSTATEK MALEČ V RIEGROVSKÉ ÉŘE“

(FF UK Praha 2006, 173 str. + přílohy)

Posuzovaná práce se věnuje hledání a posléze analýze vzájemného vztahu dvou zdánlivě dosti odlišných oblastí: ekonomického pozadí politické a vůbec společenské činnosti jednoho z předních představitelů českého národa 19. stol. (F. L. Riegra) na jedné straně, na straně druhé pak právním, výrobním i organizačním peripetiím ekonomického chodu konkrétního zemědělského „podniku“ (velkostatku v Malči u Chotěboře), který byl po většinu sledovaného období ve vlastnictví právě F. L. Riegra. A to vše v měnících se podmínkách druhé poloviny 19. století, v časovém úseku, jehož rozsah je rozhodně nepominutelný (od počátku 50. let do r. 1903, tj. celé půlstoletí).

V úvodních pasážích disertant přesvědčivě zdůvodňuje zvolené téma a zabývá se dále některými teoreticko-metodologickými východisky své práce. Používá v této souvislosti pojem sociální struktura. Je si přitom dobře vědom jisté možnosti generalizace problému – zdůrazňuje ovšem generalizaci v tom „pozitivním“ smyslu, jako noetické zjednodušení. Jako protiváhu tomuto logickému přístupu, „ahistorické konstrukci“, pak klade přístup historický, tj. historickou rekonstrukci. Nezakrývá přitom jistou ambivalentnost obou přístupů. Stručně zmiňuje i další momenty svého metodologického přístupu – dynamiku sledovaného problému, jeho vývoj v celkovém procesu „modernizace“, proti tomu pak značný tradicionalismus sledovaného prostředí.

Dále se pak disertant pokouší shrnout rozsáhlou literaturu k několika širším v práci sledovaným oblastem. Ve snaze podat její stručný a koncisní přehled se nevyhnul některým drobným nepřesnostem (část z nich lze přičíst na vrub běžným tiskovým „překlepům“). Mnohem zasvěceněji působí následný souhrn „riegrovské“ literatury a zejména je třeba ocenit rozsáhlý přehled využitých (a využitelných) archivních pramenů. Již to naznačuje, kde je hlavní přínos posuzované práce a kde spočívá její badatelská hodnota.

Vlastní práce je pak rozdělena do tří hlavních celků. V prvním, příznačně nazvaném „Kronika“, M. Vojáček rekapituluje vývoj majetkových poměrů F. L. Riegra a jeho rodiny a sleduje i rozhodující mezníky v proměnách velkostatku v Malči. Ve druhé části práce je podána analýza ekonomického fungování velkostatku v Malči. Sleduje jednak zemědělskou

výrobu, jednak problematiku nezemědělské produkce. Ve snaze oživit zaběhaná klišé někdy volí názvy svých podkapitol možná poněkud heterogenně (polní práce × živočišná výroba) či ne zcela přesně (těžko lze některá servisní řemesla a malovýrobní aktivity označit za „průmysl“ – byť drobný). V poslední části této kapitoly se autor dotýká dvou obecnějších otázek: problematiky vyvazování statků po r. 1848 a dále problematiky pronájmu (pachtu) zemědělského „podniku“ – to vše v konkrétních podmínkách malečského velkostatku . V samém závěru se pak pokouší shrnout celkovou bilanci hospodaření na Malči a její dopad na finanční hospodaření Riegra a jeho rodiny.

Na tyto pasáže bezprostředně navazuje část další, v níž je jednak sledován celkový význam sledovaného statku pro celou rodinu (letní rezidence a zdroj vikuálií), jednak vztah F. L. Riegra jako předního českého politika k některým širším ekonomickým otázkám. Rieger je postupně představen jako ekonomický teoretik (zde se nemohu ubránit pocitu poněkud „mělčího“ přístupu, postrádal jsem kupř. odkazy na některé novější práce – např. I. Bažantové), jako místní politik a ekonomický „obroditel“ kraje, je zkoumáno Riegrovo místo v širším finančním a ekonomickém světě, jsou sledovány jeho ekonomické aktivity směřující k podpoře stranického tisku (možná až příliš podrobně; i když jsou to otázky bezesporu zajímavé, disertantova výkladová linka zde poněkud odbočuje – např. podrobným líčením afér J. S. Skrejšovského – od hlavního tématu práce) a posléze je Rieger představen – částečně ve své vlastní sebestylizaci – jako služebník národa a mecenáš.

V závěru práce jsou krátce zopakována východiska práce (ve třech bodech) a krátce shrnuty její výsledky. Totéž je provedeno v několikastránkovém anglickém resumé. Zde si neodpustím drobnou formální poznámku. Východiskové „tři“ otázky jsou vlastně čtyři (což respektuje anglická verze shrnutí), na druhé straně výchozí body v cizojazyčném znění se zcela nekryjí s českými pasážemi. Celá práce je doplněna rozsáhlým seznamem pramenů, literatury, dvěma tabulkovými a více než dvěma desítkami obrazových příloh.

Materiálově neobyčejně bohatá Vojáčkova disertace je postavena především na rozsáhlém a velmi solidně provedeném archivním výzkumu. Pečlivé využití kvantitativně neobyčejně objemného a nejednou i dosud nedostatečně zpracovaného souboru archivních pramenů staví jeho práci – přinejmenším pak některé její pasáže – do pozice studie v mnohém ohledu zásadní, primární.

Za neobyčejně cennou a přínosnou považuji i celkovou její koncepci – pokus o propojení výzkumu tématu po výtce ekonomicko-sociálního s problematikou některých otázek vývoje kulturně politického. Tj. snahu navzájem provázat a kauzálně skloubit tyto

dosud nejednou dosti ostře oddělované badatelsko-výzkumné tématické okruhy. I v tomto ohledu považuji posuzovanou práci za velmi zdařilou.

Při zpracování rozsáhlého, tématicky nejednou dosti disparátního materiálu se autor nevyhnul některým nepřesnostem či omylům. Některé své výhrady jsem naznačil v předchozím textu, o jiných připomínkách (zejména těch drobných) se mohu zmínit při ústní obhajobě, několik návrhů na zpřesnění uvádím v následujícím odstavci. Opakuji, že jde především o upozornění na drobné chybičky a event. možná doporučení, která se v žádném případě nedotýkají podle mého názoru vysokého standardu posuzované práce a ani zdaleka nesnižují její celkovou hodnotu.

Takže např.:

- s. 11, p. 81, 82 – „Et.“ – asi malým písmenem a bez tečky (spojka, celé slovo);
- s. 21 – „mezi...Berounem“ – má být asi Benešovem;
- s. 42, p. 231 – „pobíral Rieger“ – má být asi „Červinka“;
- s. 50 – „sklonek 80. let“ – má být asi „70. let“;
- s. 54 – dobrá sklizeň r. 1901 přirovnávána k r. 1898, pár řádků předtím ale r. 1898 popisován jako „katastrofický“ (má být asi „v roce 1893“);
- s. 107-8 – zpřesnit názvy peněžních ústavů (sice „hypotéka“, ale adjektivum je „hypoteční“ – nutno upravit v celé práci); dále velká písmena u názvů (Hyp. b. král. Českého; Česká spořitelna, Městská spořitelna [jaká – pražská?], apod.) Též s. 132, 133;
- Vůbec velká písmena – semitský podnikatel (ne „Semitský“ – s. 111); Sokolové (ne „sokolové“ – s. 115) apod.;
- s. 153 – agrární krize zasáhla „po r. 1884“ – doporučuji zjemnit – agr. krize mají pozvolný nástup; rovněž „velkostatek...přestál krizi v r. 1873“ (s. 40, podobně s. 107) – příliš silné, doporučuji zjemnit;
- Možná trochu nepatříčně působí – dle mého názoru – použití silně aktualizačního příměru „know-how“ (s. 156);
- Doporučuji projít celou práci a opravit jméno hlavního protagonisty – tvary „Rigr“, „Riger“, „Rigrovy“ působí rušivě (např. Obsah bod 2.1, dále s. 17, s. 122, p. 356 atd.);
- Sjednotit psaní jména Leopolda Lämmela (použity podoby „Läml“, „Lämel“ i „Lämmel“ – s. 18, 26, 29), je třeba se také rozhodnout, zda „Bedřich“ či „Fridrich“ Zdekauer (s. 28, 35);

Z koncepnějších připomínek by mne zajímalo, jak nedostatek oběžného kapitálu podvazoval rozvoj velkostatku (s. 152) – tzn. nějaký konkrétní případ. Stejně tak jsem se nedopátral konečné sumy, za niž si pan J. Hrabaně v r. 1904 vlastně Maleč pronajal.

V odstavcích o Národohospodářském ústavu bych doporučil přihlédnout k relevantním pasážím nejnovější knižní publikace J. Pokorného o J. Hlávkovi.

Jak již bylo řečeno, drtivá většina mým upřesňujícími poznámkami napravuje některé drobné „překlepy“ a nevýznamná „překouknutí“, resp. mají charakter spíše dobré rady a doporučení pro případ, že by autor chtěl svou práci (nebo některou její část) někdy v budoucnu publikovat – za což se ostatně vřele přimlouvám. Nic nemění na faktu, že Vojáckovu disertaci považuji za práci kromobyčejně zdařilou.

Ze všech těchto důvodů disertační práci Mgr. Milana Vojáčka nazvanou „*Velkostatek Maleč v riegrovské éře*“ (Praha FF UK 2006) – pochopitelně po řádném průběhu a splnění všech podmínek disertačního řízení) – plně **doporučuji k obhajobě**.

V Praze dne 26. října 2006

PhDr. Jan Hájek, CSc.

vědecký pracovník
Historického ústavu AVČR

Prosecká 76
190 00 PRAHA 9